

FNSiN

NOS

Nr 2 2024 Årgång 46

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. (Stadgar och mer information finns på hemsidan.)

Föreningens symbol (logga eller bomärke) är en plan över Ismanstorps fornborg, men man kan också se den som en trädstam i genomskärning (alltså natur och samhälle).

Medlemsbladets namn, NOS, kommer av natur och samhälle. I regel finns på framsidan en bild av en nos i någon form (mule, tryne, näbb, nos ...) och på baksidan ofta, i mån av plats, något som har med samhälle att göra.

Styrelse

Ordförande:

Eric Bolander
072 318 12 25
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:

Soili Bisi-Ström
08-191252; 072 992 16 69
soibis@outlook.com

Sekreterare:

Camilla Berg
camillaberg8888@gmail.com

Kassör, webbansvarig:

Eva Bolander
eva.bolander@telia.com

Programansvarig:

Nina Bohigas
070 454 77 24
Nina_bohigas@hotmail.com

Övriga ledamöter:

Bente af Edholm
bente.fnsin@gmail.com

Mikael Johansson
swoosh695@gmail.com

PROGRAM

Förslag på programpunkter sändes till
Nina Bohigas:
programansvarig@fnsin.nu

NOS

Redaktion:

Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
08-758 30 03; 070-693 91 28,
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Tryckt hos: FOI

Framsida: Cashewnöt är mums.
Foto: Bente af Edholm
Baksida: Tinganes, Tórshavn
Foto: Nanna Stefania Hermansson

Föreningens hemsida:

www.fnsin.nu

e-post: info@fnsin.nu

Medlemsavgiften 2024

Fullbetalande medlem: 160 kr

Ny medlem efter 1/7: 80kr

Familjemedlemmar (oavsett antal) 80kr

Betalas till plusgiro:

67 01 50—2

Postadress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Våra böcker (medlemspris, porto tillkommer) :

De goda ogräsen	Tillfälligt slutsåld
Gotska Sandön	75 kr
Kall ökensand	50 kr
Spetsbergen	80 kr
Tyresta	10 kr
Beställ genom	
Erik Elvers	
erik.elvers@gmail.com	

NOS — en återblick

Förra året fyllde vår förening, FNSiN, 50 år. Observanta läsare kan se att NOS, vår tidskrift, som vi är mycket stolta över är inne på sitt 46:e år. Medlemmar som varit med länge vet förstås hur det kommer sig, men andra kan undra. NOS utkom första gången 1979. Den ersatte då ”Medlemsorganet”, det elektrostencilerade blad som informerat medlemmarna om program under föreningens sex första år.

Sedan dess har NOS gått igenom skiftande faser. I de tidiga numren fick bilder ta stor plats. Flera av medlemmarna var ivriga fotografer. Ja, det är väl många nu också, när det blivit så enkelt att ta stora mängder av bilder. Men då fick svartvita fotografier med hög kvalitet breda ut sig på helsidor.

Under några år mot slutet av 80-talet orkade vi inte göra fyra fullständiga nummer. Det var nog både tid och ekonomi som spelade in. Vi gjorde då två riktiga nummer och två ”fusk-NOSar” per år. Fusk-NOSarna var i stort sett endast programblad med rubriken NOS. Efter några år övergick vi emellertid till mera fullödiga tidningar. Något formellt beslut fattades aldrig. Skrivklådan tilltog. Det kom in mer material.

Under 1980-talet var redigeringsarbetet omständligt och tidsödande. Texterna skulle skrivas i spalter som klistrades på ”lakan”. Fotografier måste rasteras. Obergripligt att man hade tid med det. Omkring 1990 började digitaliseringen, eller datoriseringen, slå igenom. Det blev svårt att använda fotografier. Det var väl ingen som rasterade längre och privata datorer hade ännu

inte blivit vanliga. För att inte tala om redigeringsprogram. Under några år illustrerade vi tidningen med gamla teckningar som vi köpte billigt i antikvariatet VÖBAM. Men så småningom fick vi hemdatorer och det blev lättare att använda foton igen.

Den återkommande rubriken ”Hur gick det?” (’HGD’ som det heter på intern jargong) kom in någon gång i början av 1990-talet. Dåvarande redaktören Benita Jansson, införde den rapporteringen av genomförda program så att alla skulle få veta hur lyckade de blivit. I början var det korta notiser med några enstaka meningar. Senare har HGD-notiserna ofta svällt ut.

Och alla ämnen som NOS har innehållit och vilka som har medverkat – det kräver en djupdykning. Kanske en annan gång. Men du vet väl att du kan hitta alla tidigare nummer av NOS – och Medlemsorganet – på nätet (www.fnsin.nu> Tidningen NOS>Gamla NOSar)

Där kan du också hitta en översikt av artiklar i NOS <https://fnsin.nu/artiklar-i-nos/>.

*Anders Schaerström
(med tidigare redaktioner
I åtanke)*

Medlem som inte betalat medlemsavgiften till föreningen efter två påminnelser och fått nr 1 och 2 av NOS för det aktuella året tas bort som medlem i föreningen. Självklart är borttagen medlem välkommen tillbaka som medlem om avgift erläggs.

Till minne av Christel

I juni är det dags för årets sandöresa. För mig är resorna dit starkt förknippade med Christel Nilsson eftersom det var där vi lärde känna varandra när vi delade rum för snart elva år sedan. Det kom att bli minst fyra gånger som vi delade rum på Sandöresorna. Resorna var särskilt viktiga för henne eftersom det ofta var de enda resorna hon gjorde på sommaren.

Christel drabbades av Alzheimers och blev tvungen att sluta arbeta före 65 års ålder. Hon fick svårt att hitta och att hålla ordning på tider och datum, men hon var in i det sista en god lyssnare och hade lätt för att komma ihåg vad någon hade berättat. Därför uppskattade hon FNSiN:s aktiviteter mycket och trots att hon blev allt tröttare var hon med på jubileumsmiddagen och ”Andhämtning i advent”.

Jag beundrar henne för hennes positiva inställning och goda humör trots sina svårigheter och trötthet. Ingen

visste att hon hade bukspottskörtelcancer förrän en vecka innan den tog hennes liv i slutet av januari.

Nina Bobigas

Foto: Nina Bobigas

Färöarna i februari 2024

- stora hus, konst och födelsedagar

Inte bara Tórshavn växer

Milt väder under fyra februaridagar, krokusens färger anades, mossan lysande grön på sten i Tórshavn. Staden växer utåt från Tinganes och de två vikarna, Eystaru och Vestaru vág, och klättrar uppåt höjderna. De äldsta husen är små och tjärade, de lite yngre trähusen är gärna målade i olika färger. Nya enfamiljsvillor med gjuten källare och övervåning av trä har gärna 500 kvadratmeters boyta, inredd som i dagens bostadsannonser. Gymnasieskolans olika linjer ryms i en jättestor burk med glasväggar, en bank skyltar med en annan sådan och fönstren blänker i två mycket stora, nya hotell.

Nu går det lätt att genom tunnlar nå inte bara Skálafjørður, där bebyggelsen snart täcker stränderna, utan även Klaksvík och i år också Sandoy.

Tórshavns kommun har nu 23 000 invånare och ständig bostadsbrist, Klaksvík har 5 500. På Suðuroy, dit färjan färjan Smyril går från Tórshavn till Tvøroyri på två timmar, finns 4 600 personer som vill ersätta den med en tunnel under havet. Den skulle kunna bli 26 km med ett stopp i Skúvoy.

Ekonomi har, förutom ökande fiskfångster, stärkts genom inkomster från service och ökad turism. Fisk och fiskprodukter är fortsatt den största exportvaran. Laxodlingens andel av den har minskat en smula, trots de många foderringarna i fjordarna.

Vindmøllorna ovanför Tórshavn har i vinter snurrat så att öarna ibland har har täckts av grön el från dem och de gamla dammarna ovanför Vestmanna. Med kraftverket arbetar för övrigt det svenska företaget Minesto på att utveckla tidvattendrakar och provar dem i fjorden.

Ólastova, Tórshavn

Foto: 3.11. 2019 NSH

Gymnasieskolan Glasir, Tórshavn.

4.9.2019 NSH

I Bringsnagøta i Tórshavn står ett tjärat bus som har en liten övre del. Där satt på 1780-talet J.Chr Svabo och beskrev Färöarna, även språket.

Foto: 17.2.2024 NSH

Müllers pakkhús

Vid Vestaru vág i Tórshavn ligger Müllers pakkhús som stammar från slutet av 1800-talet då färöingar drev havsfiske från däckade segelfartyg, *sluppir*, och saltade fisken ombord. Redaren och handelsmannen Søren Müller sålde salt från sin stenkällare och över den hade han tre loft. Där kunde han förvara utrustning från sina tretton fartyg och även från andra redares. På den översta vinden lagades seglen då skutorna under vintern var avriggade. Nu är byggnaden ett av kommunens kulturhus och vid bryggan utanför ligger några gamla segelfartyg.

Bárður Jákupsson

Självt hade jag sommaren 1964 turen att träffa Bárður Jákupsson och hans fästmö Hervør Lützen från Gjógv. Bägge studerade de i Danmark och hon har alltid stått bakom honom. Eftersom Bárður är nordiskt sinnad har vi träffats på olika platser under dessa många år. Ett roligt samarbete hade vi om en liten utställning av leksaker för Føroya Fornminnissavn, det kulturhistoriska museet, under Ólavsøka 1973. Som en mycket kunnig museilärare gav Bárður för museet ut en kulturhistorisk tidskrift, *Mondul*, som hade lika många abonnenter som hushåll på Färöarna.

Listasavn

De färöiska konstnärerna hade 1970 uppfört en hall, Listaskálin, ritad av arkitekten J.P. Gregoriussen. När Bárður 1978 kom dit som direktör för konstmuseet var hallen sliten. Han lyckades få till stånd ett tillbygge, ritad samme arkitekt och Niels F. Truelsen, känd arkitekt i Danmark. Det blev en rad lätta, luftiga salar med gavlar som påminner om en rad traditionella båthus, *neyst*. Självt råkade jag vara där vid invigningen 1993. Den unga symfoniorkestern spelade i entrén på ett golv av klossar från träd som stormen fem år innan hade vält i den omgivande Plantasjan/Viðarlundin. Färöiskt trä! Dyrningarna efter den ekonomiska kraschen året innan gav bakgrund till en egen högtidlig stämning. Nu visas där ett urval av den stora samlingen av färöisk konst och en utvidgning av byggnaden planeras.

Jämsides med annat har Bárður undervisat, ritat frimärken, målat, skrivit artiklar och böcker och för boråt trettio år sedan övergick han helt till den egna konsten. Med anledning av sin 80-årsdag, på lillejulafton eller *Tollaksmessa*, fyllde han nu hela Müllers pakkhús med egna verk. En otroligt stor och mångskiftande utställning!

Steinprent

I Öströms vitmenade fabrik, uppförd av ett svensk-brittiskt företag 1887 för tillverkning av fiskkonserver, finns *Steinprent*, den grafiska verkstaden som blomstrar. I övervåningen höll Bárður och hans familj kalas med många gäster. Eftersom den traditionella tiden för färöisk kedjedans varar från jul till fastan och askonsdagen redan var passerad, saknades dansen, men festen hade allt annat.

Där var Tróndur Patursson, den kanske mest kände av de äldre manliga konstnärerna. Just nu hade han tillsammans med sin son Brandur fyllt den gamla hallen på Listasavn Føroya. Marius Olsen visade nya verk i en utställning i bottenvåningen hos *Steinprent* i Öströms. En av hans bröder, skulptören Hans Pauli Olsen, höll just på att hänga akvareller på Gamla Seglhúsið i Klaksvík.

Ostram, fabriken fylld av kultur. Foto: 2.6.2013 NSH

Klaksvík, Färöarnas näst största stad

På Borðoy öppnar sig en vik, Vágur, mot norr, av en rätt bred landtunga skild från en annan vik, Borðoyarvík, öppen mot söder. Vid den finns rester av vikingatida långhus. Genom århundraden bestod bebyggelsen av fyra gårdsklungor. När monopolhandeln på 1830-talet öppnade en filial vid Vágur innebar det en stor förändring då bönderna kunde lämna in sina varor och handla utan den långa sjöresan till Tórshavn. I de gamla handelshusen berättar Norðoya Fornminnasavn, Norderöarnas kulturhistoriska museum, om samhällets utveckling.

Klaksvík centrum för djuphavsfisket med tillhörande industri. Yngst av fartygen är trälaren Gadus med enorma redskap och utrustning för att processa all fångst ombord. Den är byggd i Turkiet och kom i höstas, en investering om större delen av en svensk miljard. Torskfisket sker främst i Barentshav. (På paketet med frusen fisk i våra butiker räknas det, liksom Östersjön, till Nordostatlanten, konstigt nog.)

År 2020 öppnades en 11 km lång tunnel under vattnet från Streymoy till Eysturoy vilket förkortade bilresan från Tórshavn till Klaksvík. Sten från sprängningarna dumpades innerst i Vágur och en internationell tävling

om en ny stadsplan utlystes. Staden ville skapa ett nytt centrum på utfyllnaden och det kändes svårt att förstå. Henning Larsens arkitektkontor i Köpenhamn vann tävlingen och den färöiske Ósbjørn Jacobsen var en av arkitekterna där. Han är bosatt i Syðrugøta och har ritat en spännande byggnad för Eysturkommuna. Med grästorv på taket sträcker den sig elegant över en å i Gøta.

Nu står Ósbjørn Jacobsen bakom det nybyggda *Varpið*, ett stort, tungt kulturhus i betong, hopbyggt med det gamla postkontoret, nedanför den stora Christianskirkjan. I huset ryms en stor konsertsal. Namnet har flera förklaringar, som varv och rede. Det står vid huvudgatan som om det vill sluka den som närmar sig. Mycket märkligt, men det visar en tydlig vilja att i staden lyfta fram kulturen.

Stora arbeten pågår för den nya mittdelen. En ny fascinerande byggnad, *Neystið*, med stora gavlar och portar är klädd med trä och har grästak. Också det är ritat av Ósbjørn Jacobsen för Klaksvíkar Róðrarfelag, roddarföreningen, som där förvarar sina traditionella båtar för kapprodd och har en stor träningssal. Den årliga tävlingsäsongen brukar inledas i juni i Klaksvík och finalen hålls i Tórshavn på Ólavsøka. Det är årets största fest, 28-29 juli, och nationaldag då tinget högtidligen öppnas.

Nytt centrum byggs upp i Klaksvík Foto: 20.2.2024 NSH

Nólsoyar-Páll

Färöarnas hjälte Poul Poulsen Nolsøe, född på Nólsoy 1766, gifte sig 1800 med dottern till en bonde i Klaksvík. Där, på Biskopsstøð, lät han bygga om ett vrak, som blev Färöarnas första däckade fartyg, *Royndin Fríða*, Det fagra försøket. Napoleons krig pågick och de oroliga tiderna påverkade öarna svårt. Hans skepp blev kapat och han fördes orättmätigt till Storbritannien där han i november 1808 fick ett nytt fartyg lastat med förnödenheter. Det kom dock aldrig fram.

Det finns mycket att berätta om Nólsoyar-Páll och hans ättlingar är många. I Klaksvík har entusiaster byggt upp hans gård, så som de menar att den sett ut 1801 och där samlas folk för att äta i kaféet och underhållas. En liten utomhusteater är som gjord för grupper från kryssningsfartygen som lägger till nordost om staden.

Nólsoy

Foto: 28.2.2024 NSH

Ännu en födelsedag

Nu hade jag turen att bo hos vänner i ett trähus av den norska typ som uppfördes i början av 1900-talet. Där fick jag vara med om ytterligare en födelsedag, barnbarnet Kári 3 år. På spisen stod två jättelika grytor med gulasch och ris och så fanns bröd, kakor och frukt till det femtiotal ur den stora familjen som droppade in under eftermiddag och kväll. Så brukar barnfödelsedagar firas.

Vágur, Tróndur Paturssons fågel.

Foto: 13.9.2023 NSH

Varför Färöarna?

Färöarna har blivit ett omtyckt resmål för svenskar som antingen kan flyga till Vágur dit det färöiska bolaget Atlantic flyger tre gånger om dagen från Kastrup. Det går också att resa med bil på den utmärkta färjan *Norrøna* som går från Hirtshals varje vecka under sommarsäsongen och vidare till östra Island.

Det gäller bara att veta att vädret alltid skiftar och att det inte bara är att vandra ut i den lockande naturen.

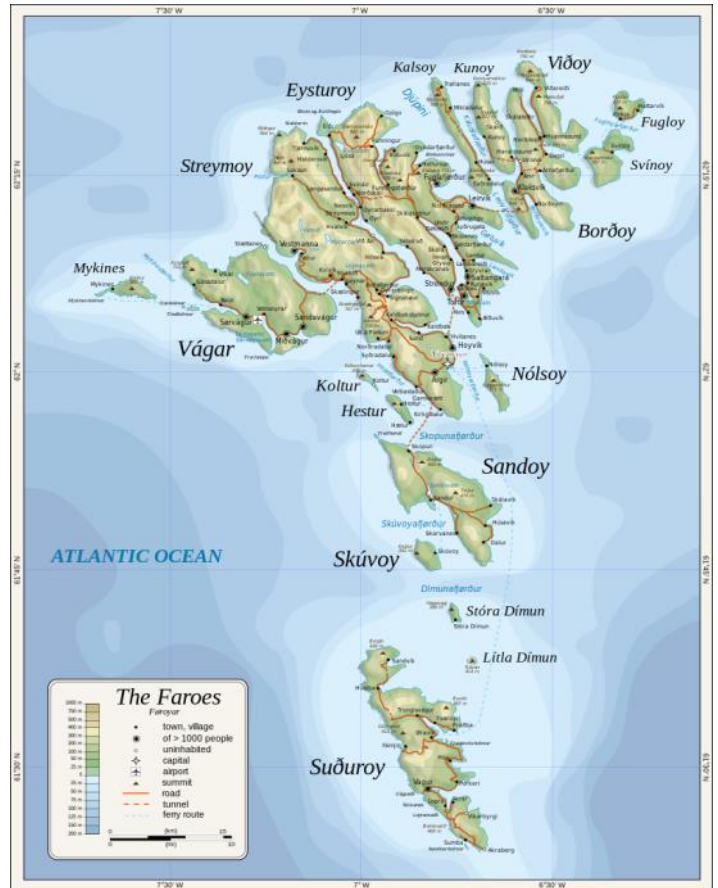
Själv hade jag turen att ung komma till Färöarna för studier i folklivsforskning eller etnologi och senare arbeta på det kulturhistoriska museet. I tankarna har jag aldrig lämnat de gästfria vänner jag fått där och återvänt så snart jag haft tillfälle. Det är inte lätt att beskriva den glädje som återseendet ger, om så bara under fyra dagar.

Ofta har jag genom Samfundet Sverige-Färöarna kunnat berätta om Färöarna. I den ideella föreningen är för övrigt Bárður Jákupsson hedersledamot.

Samfundets syfte är sedan 1973 att sprida kännedom om öarna och en mängd olika artiklar finns på hemsidan <https://www.samfundet-sverige-faroarna.se/>

Nanna Stefania Hermansson

Karta: Av Oona Räisänen (Mysid), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5812896>

Sjömansnamn

Vi har väl alla läst Vilhelm Mobergs roman Raskens, om drängen Gustav som byter bana och blir indelt soldat och får ett soldattorp och även soldatnamnet Rask. Förhoppningsvis minns många av oss också Gustaf Frödings dikt Det var dans bort i vägen (i Guitarr och dragharmonika) där de manliga deltagarna i dansen nämns i tredje strofen:

Där var Petter i Toppsta och Gusten i Backen,
det är pojkar, som orka att kasta på klacken
och att vischa en flicka i skyn.

Där var Flaxman på Torpet och Niklas i svängen
och rekryten Pistol och Högvaltadrängen
och Kall-Johan i Skräddarebyn.

Rekryten heter alltså Pistol, och både hans och Raskens namn är typiska soldatnamn – det skulle ha varit opraktiskt för ett befäl om en stor del av kompaniet kom fram när han ropade på t ex Johansson Soldater och ryttare kom ju så gott som helt från allmogen där ”efternamnet” var faderns namn + son. I ett par rullor från andra halvan av 1800-talet är det drygt en tredjedel av soldaterna som heter Andersson, Johansson eller Pettersson. Därför var det vanligt att knektar fick ett mera särskiljande namn, och ofta då ett som andades någon önskvärd egenskap (som Rask, Stark, Hurtig, Tapper...) eller som lät militäriskt (Pistol, Hjelm,

Svärd, Sabel, ...). De här namnen har intresserat många namnforskare, en innehållsrik artikel från 1987 är De svenska soldatnamnen och deras betydelse för släktnamnsgenbildning av Börje Furtenbach (Studia anthroponymica Scandinavica nr 5, s. 57-90).

Jag har funderat på om samma omdöpfung var aktuell även för t ex matroser. Det finns likheter mellan dem och knektarna: en stor samling män längst ner i ett hierarkiskt system under en betydande period, en segling till Ostindien och tillbaka tog normalt runt 18 månader. En skillnad är dock att knektarna var mera bundna till sina torp, medan sjömännen kunde mönstra av och söka sig till ett annat fartyg om de kom hem levande.

Men det här skulle vara kul att undersöka närmare när tiden medger! Jag slänger i alla fall ut en fråga om någon NOS-läsare har stött på frågan eller känner sig manad att ta sig an den, kontakta mig gärna då.

Erik Ehlers

Böcker

Vikingatider

Anna Lihammer och Ted Hesselbom: Historiska Media, 2023 (ca 320 sidor).

Författarna Anna Lihammer är doktor i historisk arkeologi och Ted Hesselbom är konstnär och chef vid Sigtuna museum. Ytterligare 5 – 10 personer tackas i förordet för sin medverkan.

Boken heter just Vikingatider, inte bara Vikingar eller Vikingatåg, och tar upp mycket utanför det nordiska området, t ex strider mellan tyskar och slaver runt år 1000 eller kontakter mellan Bysans och Kina.

Boken är innehållsrik och börjar med en beskrivning av hur vikingabilden formats och förändrats, brukats och missbrukats. Götiska Förbundet ville i början av det diktatorströtta 1810-talet när Sverige befann sig i ett bottenläge skapa en förebild för samtidens män med bl a den fiktive Torgny Lagman som reste sig på tinget och sade emot kungen, och kungen var klok nog att lyssna. Karl XIV Johan var dock inte så intresserad av den bilden och såg hellre att berättelsen om hur Oden kom till Norden och adopterades av den barnlöse Kung Gylfe plockades fram, en tydlig parallell till hur han själv adopterats av Karl XIII. Senare under 1800-talet speglades den tidens ideal på forntidens samhälle och gav det en tydlig präglning av borgerlighetens århundrade.

Framför allt trycker dock boken, med undertiteln *När världen öppnades*, på hur Skandinavien blev en del av världen, på kontakter mellan olika områden och hur dessa områden påverkat varandra t ex i fråga om kläder, konst, bokmåleri, maktsymboler, stadsplanering och gravskick även man inte alltid vet t ex om inverkan på Norden kommit direkt från Bysans eller via Tyskland. Boken pekar t ex på hur Birka hade kontakter med mycket avlägsna platser, olika under olika tider.

Innehållsmässigt och bildmässigt tycker jag att det är en i det mesta mycket bra bok. Det finns dock litet skönhetsfläckar, t ex vacklande transkribering av runor och en del onödiga språkfel som jag inte väntat mig i en bok av den här klassen. Några uppgifter upprepas med ganska kort mellanrum, t ex att hästar som offrades vid begravingar hade broddar eftersom dödsriket låg långt i norr.

Boken kan förstås inte innehålla alla fakta, men i avsnittet om navigation saknar jag användningen av dubbelfältpat, solsten eller silverberg, för att ta solhöjden. Det nämns att Gorms runsten i Jelling har text i raka rader, inte i slingor, vilket är en påverkan från hur böcker är skrivna men det nämns inte för den 200 år äldre

Rökstenen, Att minskande tillgång på pälsdjur i norra Skandinavien sannolikt bidrog till att svearna började orientera sig österut nämns inte heller.

Det finns bra översiktskartor på pärminsidorna. Sedan inleds varje kapitel med en karta som visar var den behandlade platsen eller området ligger, men dels är färgen onödigt svag, dels är kartorna i mycket liten skala så att t ex prickerna för klostret Reichenau vid Bodensjön motsvarar en inte så liten del av Schweiz och Syd-tyskland. Dessutom saknas Reichenau i bokens platsregister! Jag hade gärna sett en karta över hur Themsen, Rhen, Maas och Scheldt flöt samman till ett enda väldigt vattendrag i Doggerland, det land som efter stigande vattennivå blev Doggers bankar i Nordsjön. Kartan över segelleder på Nordatlanten bort till Amerika är dock tydlig.

Det gåtfulla piktiska folket i nuvarande Skottland omnämns men utan någon förklaring som jag tänker många läsare varit betjänta av.

Jag är alltså litet kluven till boken, den är mycket intressant men hade varit värd en bättre insats av förlagsredaktören på Historiska Media.

Erik Ehlers

Ett dolt universum.

Förf. Alexandre Antonelli. Originalets titel *The Hidden Universe*, god översättning av Claes Bernes. Natur & Kultur, 2022 (ca 290 sidor).

Boken handlar om den biologiska mångfalden – biodiversiteten – och hoten mot den, och har undertiteln Jordens okända biologiska mångfald. Författaren är född i Brasilien, blev 36 år gammal professor i biologisk mångfald vid Göteborgs Universitet och är forskningschef på Kew Gardens.

Boken inleds med en beskrivning av det universum som finns på och inuti jordklotet och hur vår kunskap om det växt fram, med utblickar mot utforskningen det expanderande universum som omger oss.

Därefter följer fyra huvudavsnitt, 1) olika aspekter på biodiversitet (som antal arter eller funktionell diversitet), 2) värdena i mångfald, 3) hoten mot mångfalden och sist men absolut inte minst 4) hur mångfalden kan bevaras (där både storskaliga lösningar och vad vi själva kan göra behandlas). Till sist kommer en framåtblick, lästips, register m m.

Boken nämner bl a hur mycket användbarheter som kan finnas bland de uppskattningsvis 3 miljonerna

svamparterna, som också togs upp på Funghi-utställningen som FNSiN besökte i höstas. Några andra av alla de intressanta ämnena som behandlas är de oväntade effekterna av återinplantering av vargar i Yellowstone (minskande hjortbestånd p g a det ledde till tätande växtlighet av bl a vide som i sin tur var gynnsamt för både fåglar och bävvar, och bävvarnas dammar blev lämpliga växtmiljöer för fiskar), klimatändringens effekter (som dock är mindre än vad som orsakas av förlust av livsmiljöer och direkt exploatering av växter och djur) eller hur frön från Kew Gardes var en hjälp för Australien efter de svåra bränderna där.

Närmast absurt är hur författaren inför en resa till Amazonas där han skulle samla växter till sin master-upsats måste ha särskilt tillstånd beviljat av Brasiliens president, medan förmögna jordägare hade lagstöd för att röja och bränna väldiga ytor regnskog. Det finns dock exempel på nya framåtblickande bestämmelser, som att livsmedelsbutiker i Frankrike inte får kasta osåld mat utan i stället skall skänka bort den eller att bl a Frankrike och Österrike satt stopp för korta inrikesflygningar.

Innehållet i boken är alltså mycket rikhaltigt och tänkvärt. Den torde i första hand vända sig till intresserade amatörer (som jag), men författaren ger med tanke på det oväntat detaljerade uppgifter om vem som undersökt det ena eller det andra. Kanske är det ett hedervärt sätt att inte ta åt sig äran av allt som boken behandlar, men jag tänker att en ganska liten del av läsarna har användning de upplysningarna. I avsnittet om fästingarnas roll i samspelet i naturen är väl inte heller så många läsare betjänta av en av de parasiter som lever på dem är en stekel som heter *Ixodiphagus hookeri*.

Men det är randanmärkningarna, boken är mycket läsvärd och intressant och rekommenderas varmt!

Erik Elvers

Skogen

Anne Sverdrup-Thygeson: *Polaris*, 2023 (ca 300 sidor). Översättning av Lotta Eklund.

Boken har sin utgångspunkt i en flora som författarens farmors farfar haft, och han var den förste direktören för Den høiere Lantbrugsskole på Aas, nu Norges miljö- och biovetenskapliga universitet, där Anne Sverdrup-Thygeson är professor och forskar och undervisar i naturförvaltning och biologisk mångfald. Hon är hedersdoktor vid Sveriges Lantbruksuniversitet.

Boken har en del beröringspunkter med *Ett dolt universum*, som också anmäls strax intill. Vikten av biologisk

mångfald tas upp i båda. Lustigt nog kallas jordlagret på ett ställe i Skogen just för "ett utforskat universum"!

Skogen ägnas dock helt åt skogar och träd ur olika aspekter. Den inleds med 15 sidor med bilder där jag hajar till för en som visar en barkbit med texten "Granbarkborren gör vackra gångar i barken och är en nyckelart i skogen. I undantagsfall kan arten ta livet av levande, försvagade granar." Inne i boken är budskapet dock mera hotfullt: där framhålls att granbarkborren kan knäcka även friska granar, särskilt om de är stressade som de lätt blir i ensidigt planterade granskogar – "träddåkrar" – där det är ont om lövträd, doftvariation och granbarkborrens många fiender och konkurrenter. På ett annat ställe nämns att även stormen Gudrun gav större skador i produktionsskog än i naturskog. De flesta av bokens kapitel har namn efter träd, men även fnösckticka, ryl och kantarell finns med. I varje kapitel finns sedan underavsnitt med olika rubriker. Innehållsförteckningen tar upp de här rubrikerna, men när man sedan läser boken ser man att kapitelnamnen åtföljs av en kort devis, t ex för kapitlet Kantarell är den *Skog är mer än timmer*. Härmed åsyftas inte bara kantareller och andra matsvampar, utan texten tar upp bävergäll, skalbaggsglass, hur man offrat i skogarna mot naturkatastrofer och skogens betydelse för folkhälsan för att nämna något. Jag tänkte först inte på de här deviserna utan var förvånad över en så liten del av kapitlen ägnades åt det de hette, även om de var mycket intressanta att läsa.

För boken är verkligen mycket innehållsrik och intressant, jag rekommenderar varmt att många FNSiN-medlemmar läser den (vilket även ministrar och skogsbolagschefer borde göra!), den behandlar natur och samhälle och samspelet dem emellan.

Ett ämne som tas upp är större rasrisk vid omfattande avverkning, dessutom än större med mer extremväder framöver. En intressant, och inte lättbesvarad fråga, i det sammanhanget är avvägningen mellan samhällsansvar och egendomsrätt – skall ägare av skog som står i en brant, rasutsatt backe ovanför bostadshus få kompensation för att anpassa eller avstå från avverkning? Det är kort sagt en mycket läsvärd och tankeväckande bok, där jag bara saknade ett sakregister.

Erik Elvers

NOS-läsare!

"Har du själv läst en bok du vill tipsa NOS-läsarna om, eller kanske avråda dem från? Skriv gärna en liten text om den! Alla bidrag är välkomna."

Så fint att kunskap finns ... t.ex. här på Kungl. Biblioteket

Foto: Anders Scharström

Så fint att kunskap finns

Bodil Jönsson: Bokförlaget Langenskiöld 2023. 173 sidor, rikt illustrerad. Bokus-pris 213 kronor.

Bodil Jönsson känner vi förstås från TV och som författare till många böcker, bl.a. några läsvärda om tid. Hon är kärnfysiker (professor emerita), men framhöll i sitt föredrag hos Terminologiframjandet, då jag kom över hennes bok om kunskap, att hon blivit alltmer humanist, eftersom humaniora har sin styrka i mångfald och ger oss inblickar i vad det är att vara människa på ett sätt som var och en inte hinner ta till sig under sitt eget liv.

Vi lever nu i ett överflöd av informationsvägar, där så kallade sociala medier och det rikhaltiga, mycket användbara men inte alltid tillförlitliga Nätet, överskuggar gammaldags medier. Vi lever i en komplex värld, där statistiska uppgifter ställs mot varandra, inte minst i politiska debatter. En värld som är svår att överblicka, där det är svårt att orientera sig, svårt att avgöra vad som är sant, svårt att veta vad man ska tro på. En värld, där Bodil Jönsson menar att ”det hämningsslösa fräcka ljugandet breder ut sig och många ’likes’ trillar in” och tonåringarna får betala det högsta priset för den uppkomna kunskapsrelativismen.

Kunskap kan därför vara viktigare än någonsin. Och kunskap finns för den som söker.

Vad är då kunskap? Något entydigt svar går inte att ge den som kanske förväntar sig ett sådant. Kunskapen är inte statisk och oföränderlig. ”Kunskapen är situationsberoende” Den förändras och utvecklas genom forsk-

ning, upptäckter och erfarenheter. Icke desto mindre måste kunskap skiljas från åsikter, tro och gissningar.

Jag uppskattar inte minst pläderingen för biblioteken och ”bibliotekheten” – ”*inspirationshavet för det mentala,*” mötet mellan människor som tycker om att *uttrycka sig* genom att skriva och dem som vill *få intryck* genom att läsa.”

Denna bok är en stridsskrift mot alternativa sanningar, hugskott, tyckanden, influerare, postmodernism, klimatförnekare – och Donald Trump. Dess avslutande del består av tolv konkreta uppmaningar, en maning till kamp mot ”sanningens dödgrävare”. Här finns upprop för att stötta folkbildningen, och public service, stödja ”bibliotekheten” och ”sökologin”, inte motarbeta men se upp med AI, och särskilt skydda de unga mot kunskapsförnekelse.

Som Bodil Jönsson själv uttrycker det: Kunskap ska vi ”ta hand om, utveckla, ha respekt för och använda, inte nonchalera, relativisera, håna eller misstänkliggöra”. AI kan bli en hjälp men får aldrig bli ett hot mot NI (naturlig intelligens).

Är detta en lättläst bok? Tja, stilen är lättsam, kreativ och mycket uppmuntrande, men innehållet manar läsaren att stanna upp och tänka efter. Det är ett budskap som vi behöver återvända till för att ta till oss, bli uppmärksamma och reagera. Jag återvänder till det.

Bodil Jönssons budskap backas upp med satiriska teckningar av *Robert Nyberg*.

Anders Scharström

Hur gick det?

Nordic Civ

Vi inledde verksamhetsåret med att be **Josefin Carl-
ring**, generalsekreterare i Föreningen Norden, förklara för oss vad det Nordiska Civilsamhällesnätverket (Nordic Civ) handlar om.

Josefin redogjorde mycket sakligt för hur initiativet (Nordic Civ) tillkommit och hur arbetet nu rullat på i några år. Raymond Svensson, som är sekreterare i Föreningen Nordens Stockholmsavdelning, fyllde på med delvis mera personliga erfarenheter.

För några år sedan uppstod en diskussion om huruvida det nordiska samarbetet gått i stå. Nordiska Ministerrådet formulerade då en **Vision 2030** som går ut på att Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region. Ett första steg på vägen är en handlingsplan för åren 2020 - 2024 med **12 ambitiösa mål**. Ett av alla dessa mål är att det **nordiska civilsamhället** ska få ”en starkare röst i det nordiska samarbetet”. Efter en öppen utlysning valde Ministerrådet – bland flera intresserade organisationer – ut 40, däribland Föreningen Norden, att bilda ett civilsamhällesnätverk.

Josefin framhöll hur det nordiska samarbetet vuxit fram på regerings-, parlamentariker- och gräsrotsnivå. I själva verket var ”gräsrotssamarbetet” först, genom att Föreningen Norden grundades för drygt 100 år sedan – och den fick förra året uppgiften att koordinera civilsamhällesnätverket. I år ska den första fasen av handlingsplanen redovisas för Ministerrådet.

Vi var 14 deltagare. Det uppstod ett riktigt livligt samtal. Bland oss som var där finns åtskillig erfarenhet av nordiska kontakter och av civilsamhället – av arbete inom utbildning och kultur, skola, bibliotek, museiverksamhet, dans, fackliga organisationer, små föreningar och studieförbund. Kanske mer än så.

Mycket tyder på att intresset för, och kunskaper om, Norden, de nordiska grannländerna och den nordiska historien har blivit sämre. En gång i tiden fanns en lång rad av samnordiska institutioner. De flesta har gått hädan, då det ekonomiska stödet upphört.

Vad behövs för att blåsa liv i nordiskt samarbete och gemenskap? I debatten hördes att man behöver börja från början – börja med barn och ungdomar, med skolor och redan i lärarutbildningen. Det är nödvändigt att uppleva de andra länderna, känna gemenskapen. Men de nätverk som redan finns måste tas till vara.

Nordic Civ gör kanske ett något yrvaket intryck. Eller snarare är det så att det som pågår inte nått ut till menigheten och känns svårfångat. Därmed ska ingen

skugga falla över Josefin, Raymond och Föreningen Norden. Tvärtom. Sedan 2022 driver Föreningen Norden ett långsiktigt utvecklingsarbete för att stärka dialogen mellan vanligt folk och beslutsfattare. Josefin betonade i nyckelord det som är Föreningen Nordens uppgift: möten – *dialog* – *samarbete*. Det är tydligt att Föreningen Norden är väsentlig för att förverkliga visionen – liksom vi i andra föreningar, stora som små, med någon nordisk profilering. Vi som väl utgör civilsamhället.

Anders Scharström

eDNA-detektiver

- Ärftlighetsläran! Det är där det kommer att hända saker inom biologin!

Det konstaterade min biologilärare från högstadiet – gemenligen kallad Figge – en gång för länge sedan. Och sannerligen – han fick rätt.

Den som inte har gått i skolan betydligt senare än jag och inte har ägnat sig åt högre biologistudier kan ändå inte ha undgått vad genetiken har kommit att betyda. Den har gett såväl kriminalteknikerna som släktforskarna oändligt många möjligheter.

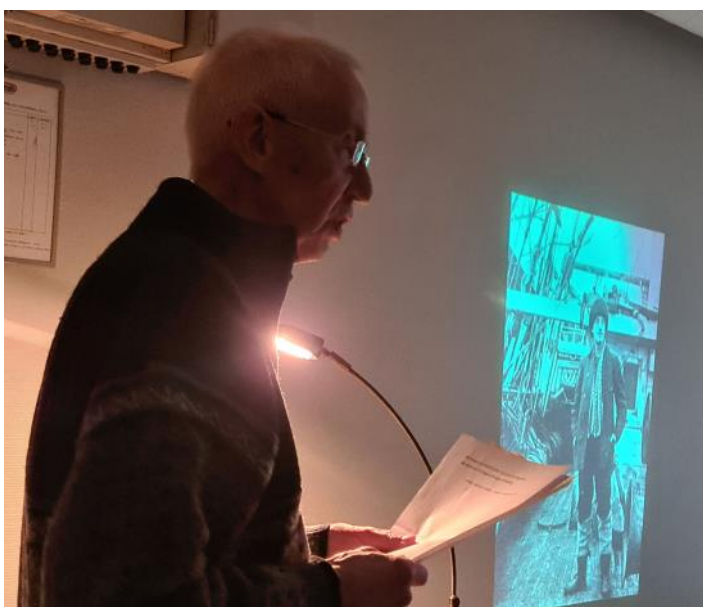
Nu gav **Micaela Hellström** oss en inblick i hur eDNA (environmental DNA) kan användas för att inventera förekomsten av arter i de mest skilda miljöer. Provtagning i vatten, jord och snö kan avslöja vilka arter som förekommer i just den biotopen, allt från bakterier till isbjörnar. Och hur isbjörnarna är släkt med varandra. Metoden kan spåra sällsynta arter. Hennes företag Mixresearch får uppdrag av och samverkar med kommuner, länsstyrelser, universitet, WWF, EU – jorden runt. Hon kryddade sin framställning med äventyrliga upplevelser i Alaska, på Grönland och Svalbard. Samt i Orsa Rovdjurspark.

Frågorna ville knappast ta slut och alla fick rejäla svar.

Utöver en liten inblick i mycket kvalificerad forskning fick vi träffa en synnerligen kompetent, initiativrik, sympatisk person, Micaela själv.

Något referat av forskningen blir det inte i den här notisen. Se själv på nätplatsen: <https://www.mixresearch.se/> Det går också att följa forskningen på LinkedIn.

Anders Scharström

Åke Öhman berättar.

Foto: Kent Hult

Två år bland Sydpolens isar 1901 – 1903

Det är inte svårt att förstå att en tre-årig kille kan bli fascinerad av foton på ett skepp som fastnar i isen och senare skruvas ner och sjunker. Den treåriga killen var Åke Öhman och den som visade bilderna var hans morfar, KA Andersson som deltog i Otto Nordenskjölds expedition till Antarktis.

Nu, 120 år efter att bilderna togs, fick cirka 25 FNSiN-are höra Åke Ödman berätta om expeditionen, som leddes av Otto Nordenskjöld. Som blev betydligt äventyrligare än vad som var tänkt.

Planen var att sätta i land expeditionsdeltagarna i närheten av Paulettön. Dessa skulle sedan färdas över isen till den plats som var utvald för lägret. Detta gjordes och på Snow Hill kunde de bygga sitt basläger för de vetenskapliga studierna. Dessa skulle ske under vinterhalvåret under tiden skeppet gick tillbaka till Sydamerika för att hämta upp vetenskapsmännen nästa sommar.

Vid skeppets återkomst frös det fast i isen och skruvades ner och det var de bilderna som lille Åke fick se, tre år gammal. Nu gällde det för besättningen att övervintra och klara sig själva. 20 man byggde ett tältläger av segelduk och andra spillror från skeppet.

Ett år senare sände argentinska staten en räddningsexpedition till Snow Hill eftersom Nordenskjölds mannar inte kommit tillbaka så som var planerat. Samtidigt beslutade besättningen från det strandade skeppet att ta sig till baslägret, vilket skedde under stora umbäranden. De nådde fram samtidigt med den argentinska räddningsexpeditionen och alla kunde återvända till Skandinavien.

Vi fick höra om allt detta denna söndageftermiddag

med Åke Öhmans fantastiska bilder från expeditionen, som troligen är så kallade glasplåtar. Och som vi kan konstatera hör även expeditionerna till Sydpolen hemma i FNSiNs revir, då utrustning, till exempel slädhundar hämtades från arktiska trakter.

Börje Åhgren

Kjell berättar.

Foto: Bente af Edholm

I Rolf Blombergs spår

Det blev en kväll i gammal god FNSiN-anda, när Kjell Linnér berättade om de äventyr han upplevt under flera resor hos urbefolkningen i Ecuadors Amazonas. Tack vare sin arkeologiska kompetens och personliga förbindelse med Rolf Blomberg har han blivit en av de nordiska upptäcktsresande som bidragit till våra kunskaper om främmande världsdelar, kulturer och miljöer. Det han har att förmedla är något som de allra flesta inte kommer i närheten av och dessutom intryck som är väl värda att ta vara på. Inom kort kommer ett urval av minnen i ord och bild att publiceras i tryckt form. (Det kommer vi att informera om.)

De 27 åhörare som fyllde lokalen lyssnade entusiastiskt, frågade och kommenterade. Föredraget utmynnade i glatt samtal och mingel.

Bente af Edholm

"Fågelmannen", en av de invånare som Kjell lärde känna under sina resor i Ecuadors Amazonas.

Foto: Kjell Linnér

Program

BANVALLSPROMENAD I DJURSHOLM

Lördag 6 april

Samling på busstationen vid Danderyds sjukhus, läge B, buss 601, kl. 9.41

En mycket lättgången promenad längs gamla Roslagsbanans banvall från Svalnäs till Djursholms Ösby..I Svalnäs har man skapat en naturpark med ängsmark som visar hur Djursholms öppna skogslandskap såg ut fram till 1800-talet.

Vi går ca 4km och tar en rast, så ta med fika.

Föranmälan till Mikael Johansson,
e-post: swoosh695@gmail.com senast fredag 5 april

SISTA BRUKSSAMHÄLLET - PROPELLRAR OCH CHAMPAGNEKORKS- TRÅDAR

Tisdag 9 april kl. 18.00.

Lokal: Fatburs Brunnsgata 19

(OBS! Ej att förväxla med Fatburs Kvarngata, där vi ofta håller till!)

Ett av Finlands få järnbruk var Dalsbruk i skärgården mellan Åbo och Hangö. Det fick sin malm från Utö från det att det grundades 1686. Propellrarna till Sveriges äldre isbrytare var nog gjutna i Dalsbruk och ståltrådarna som höll korkarna på en senare tids champagneflaskor hade samma ursprung, antagligen fram till konkursen 2012. Mot slutet tedde sig detta sista brukssamhälle, paradoxalt nog, märkvärdigt likt en reellt existerande, och fungerande socialistisk enklav i en kapitalistisk omvärld.

Ole Högberg, uppvuxen på orten, har med stöd av Kungliga Patriotiska Sällskapet och Längmanska Kulturfonden skrivit boken SISTA BRUKSSAMHÄLLET, som utkom 2018, om denna del av Sveriges historia. Bruket var Sveriges fram till 1809, och fortfarande är ortens majoritetsspråk svenska. Svenska Litteratursällskapet i Finland prisade boken för att den avspeglar Finlands historia så väl, samt för att den inkluderar arbetarnas liv och leverne i ett brukssamhälle, en gång ett av Finlands största.

I kväll berättar Ole för oss! Föredrag och te/kaffe med tilltugg för 20 kr - välkomna!

Anmäl gärna att du kommer till Erik Elvers mäle erik.elvers(a)gmail.com eller sms 0738-526399 för planering av förtäring.

Samarrangemang med Studieförbundet Vuxenskolan

VÅRVANDRING I BERGIANSKA TRÄDGÅRDEN

Lördagen den 13 april kl. 11.00

Vi samlas utanför koloniområdet Lilla Frescati – T-bana Universitetet. Härifrån går vi över Roslagsbanan och sedan skogsvägen utefter Brunnsvikens och kommer så småningom in i Bergianska Trädgårdens våtmarker. Vi passerar fältet med förhoppningsvis blommande pestskräp och fortsätter sedan utefter Brunnsvikens.

Blommar tibasten fortfarande? Vi vandrar bland trädgårdens alla vårblommor i cirka två timmar.

Glöm inte matsäcken.

Ingen föranmälan behövs.

Vid frågor kontakta Eva Innings tel 070-4916714

Tibast Foto: Claes Göran Ström

VÅRKVÄLLSVANDRING VID NORRA BRUNNSVIKEN

Fredag 19 april kl. 18.30

Sedvanlig kvällsvandring från Bergshamra Torg ner till och längs Brunnsvikens norra strand, upp på Ulriksdalsåsen och ner till Slottsparken, ca 5 km.

Vi hoppas på blommande backsippor, kanske tibast om vi går förbi dess växtplats och i bästa fall (men osäkert) kattuggla. Skulle varken backsippor eller tibast stå

i blom går vi i stället ner till de båda Tivolikullarna. Ingen speciell matrast, men tag gärna med något att mumsa på medan vi går. Skodon för gångvägar och skogsstigar.

Samling utanför tunnelbaneuppgången Bergshamra Torg (norra utgången stn Bergshamra (Mörby-linjen) kl 18.30.

Föranmälan behövs ej, men ev frågor kan skickas till Erik Elvers mäle erik.elvers@gmail.com eller sms 0738 - 52 63 99

VANDRING SKYTTORP - VATTHOLMA

Lördag 27 april kl 10.10 (samling på Upsala C)

Vi tar Mälartåg från Upsala C spår 5 mot Gävle kl 10.12 och går av i Skyttorp kl 10.30. Därifrån följer vi Barbro Ulén på Salstaleden till Vattholma, ca 7 km. Leden går uppe på en liten ås som går parallellt med en förgrening av Fyrisån. Den passerar Salsta slott där det finns fika. Slottet är mycket intressant och där spelas det in avsnitt som visas i avsnitt av TV-satsningen om Sveriges historia.

Salsta Slottscafé och slottets nedervåning är öppna. Där kan man få en enkel lunch och lyxig fika. Man kan kolla på bra guidning av Niklas Malmberg på youtube ang. slottets historia. Det finns också mycket vatten och fågelliv vid slottet.

Tillbaka till Upsala åker man från Vattholma station t ex 13.34, 14.04 eller 14.34, resan tar 13 min.

Tåg från Stockholm C ankommer till Upsala t ex 9.40 (avgår 9.06, SJ Regional) eller, om man är en man/kvinna utan fruktan för försening, 10.05 (avgår 9.08, SL). Då måste man lösa en UL-biljett som gäller resan mellan Arlanda och Märsta (förutom fortsättningen till Skyttorp). Bussar torde också finnas. Tågtider enl. SJ:s hemsida i mitten av januari, kolla några dagar i förväg!

Föranmälan till Erik Elvers senast onsdag 24 april mäle erik.elvers@gmail.com eller sms 0738-526399.

CYKLING TILL RÖDA BACKSIPPOR

Måndag 6 maj kl 10.00

I Täby finns en av Sveriges mycket få förekomster av ljusröda backsippor (vanligen är dessa vackra blommor blålila). Det är förstås svårt att i förväg säga när de kommer att stå i blom, men vi tar en tur till växtplatsen och hoppas vi har tur. Om jag hinner tar jag en sväng ett par dagar i förväg för att se hur läget är. Samling vid Bergshamra Torg kl 10.00 varifrån det är ca 20 km cykling till växtplatsen (möjlighet att ansluta längs vägen, vi passerar bl a Roslags Näsby och Tibble). Medtag matsäck. Sannolikt tar vi hemvägen genom Djursholm.

Föranmälan till Erik Elvers senast fredag 3 maj mäle erik.elvers(a)gmail.com eller sms 0738-526399.

Röda backsippor Foto: Claes Göran Ström

Att aldrig cykla är att gå för långt .

VÅRLÖRDAG I NATIONALSTADSPARKEN: NATUR, KULTUR OCH NORDISKA VÄSEN

Lördagen den 18 maj klockan 13

Låt oss uppleva våren i Ekoparken. Ekoparken – eller officiellt Kungl. Nationalstadsparken – var världens första nationalstadspark, när den tillkom 1995. Sedan dess har nationalstadsparker inrättats också i Finland som har hela tio stycken!

En nationalstadspark är ett skyddat område som är av riksintresse med betydelse dels för det nationella kulturarvet, dels för rekreation och ekologi i en urbaniserad region.

Vi hoppas på en härlig vårdag i natur och samhälle med sakkunnig guidning kring naturen, historien och nordiska väsen som man kan stöta på i naturen. Trevlig samvaro för alla generationer, från de äldre till de yngre. Våra ledare är Richard Murray, ordförande i Förbundet för Ekoparken, och Jenny Rosen som har tagit initiativ till många naturupplevelser och även skräpplockning i Ekoparken.

Vi samlas vid Djurgårdsbrunnns värdshus och vandrar över till Södra Djurgården och Isbladskärret. Vandringsringen avslutas vid Flodvägsmonumentet. I närheten finns Thielska galleriet där man kan komma över mat och dryck, fortsätta att umgås och kanske vandra vidare. Där finns även busshållplats. Du kan förstås också ta med egen fika.

Om du har möjlighet, ta med dina barn, barnbarn, föräldrar eller vänner. Vi vill att detta ska vara ett generationsöverskridande tillfälle.

(Forts.)

Ingen deltagaravgift.

Föransmälan senast 12 maj, till Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28, för att guiderna ska hinna anpassa sig efter antalet deltagare. Tala om hur många vuxna och barn som kommer att delta.

Välkommen till detta samarrangemang mellan
Föreningen Natur och Samhälle i Norden,
Föreningen Norden i Stockholm, Förbundet för Ekoparken och
Studieförbundet Vuxenskolan.

VANDRING VID BORNSJÖN

Fredag 24 maj kl 11.08

Naturreseptatet runt Bornsjön sträcker sig in i Salem, Botkyrka och Södertälje. Här finns en del vandringsleder, och vi går på en på södra sidan av sjön. Sjön är reservvattentäkt för Stockholm och dess yta därför fridlyst, alltså inget bad (det är t o m förbjudet att röra vattenytan).

Vi passerar en bronsåldersgrav i form av ett 25 m brett och 3 m högt röse med fin utsikt. Själva leden är 8 km, och från busshållplatsen till den är ca 1 km, dvs runt en mil vandring sammantaget. Lunchrast ute.

Samling utanför Hallunda T-stn kl 11.08 (linje 13 från T-Centralen kl 10.33) varifrån vi går till buss 708 som avgår från hpl Hallunda T-stn / Eriksberg 11.17 och kommer till hpl Bergaholmsvägen 11.27. Dessa tider är hämtade från SL:s hemsida i slutet av februari, tidtabell för maj visas ännu inte men torde vara samma. Ev ändring meddelas dem som anmält sig.

Föransmälan till Erik Elvers senast tisdag 21 maj mäle erik.elvers@gmail.com eller sms 0738-526399.

TRÄDVANDRING I HUMLEGÅRDEN

Tisdag den 28 maj kl. 11.00

Samling vid Carl von Linnés staty norr om Kungliga biblioteket. Nära statyn finner vi ett äkta valnötsträd och fortsätter sedan mot bibliotekets huvudingång. Där växer bland andra de exotiska träden platan och ginkgo biloba. Vi fortsätter att utforska parkens olika träd både vanliga och sällsynta och avslutar vandringen vid parkens norra del. Där intar vi vår matsäck vid bänkar och bord.

Anmälan till Eva Innings tel 070 4916714

GOTSKA SANDÖN

onsdag 5 - söndag 9 juni

Incheckning Nynäshamn 5 juni senast 07.45

Resan till Gotska Sandön har bestämts till onsdag 5 - söndag 9 juni (om vinden vill), incheckning i Nynäshamn senast kl 7.45 avresedagen. Det blir alltså tre helddagar och två halvdagar på Ön. Fältsipporna blommar hoppeligen alltjämt, och med litet tur får vi se de första svärdssysslona.

Följande vandringar planeras: onsdag e.m de närmsta omgivningarna (Kapellänget - Elefanten - Västra Sidan - Bredsand), runt Ön en dag, förmodligen ner längs Västra sidan och in till Gamla Gården och hem via Sjiptasset en dag.

Någon tur blir det även den tredje heldagen men inte bestämt vart..

Det är inte någon samordnad bokning utan var och en ordnar sådan själv.

Se www.sandoresor.se för uppgifter om boendeanternativ mm.

Ev frågor besvaras, efter förmåga, av Erik Elvers e-mäle erik.elvers@gmail.com, sms 073 852 63 99

NOS tipsar

Trädgårdens betydelse för människan Onsdagen den 17 april kl. 17:10 – 18:30

Catharina Nolin, professor i konstvetenskap vid Stockholms universitet, föreläser om trädgårdens historia och prydnadsväxternas plats i våra liv, den 17 april på Kungliga biblioteket.

”Vad har människan gjort med sin trädgård och vad gör den med oss? Boken *Svenske trädgårdshistoria – 1800-tal och 1900-tal* undersöker detta ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Föreläsningen tar upp hur trädgårdar, offentliga parker, sjukhusparker, kyrkogårdar och lekplatser har tillkommit och använts. Vi får även veta hur prydnadsväxter har funnit sin plats både utomhus och inomhus.”

Föreläsningen börjar kl. 17.30, dörrarna öppnas 17.10. Fri entré, ingen föransmälan.

Klädbytdagar i aulan i Bergshamra-skolan 20 –21 april heldag

Bergshamra för alla och Naturskyddsföreningen Solna-Sundbyberg anordnar klädbytdagar. Mer info kommer på Bergshamra för allas Facebook-sida: <https://web.facebook.com/bergshamraforalla>

Läs gärna mer på <https://ekoparken.org/>, under fliken ”Kalender”.

Avsändare: Föreningen Natur och Samhälle i Norden
c/o Erik Elvers Illerstigen 28, 170 71 SOLNA

Tinganes, Tórshavn

Foto: Nanna Stefania Hermansson